

УДК 343.982

Л.О. Сидоренко, провідний фахівець
Черкаського науково-дослідного експертно-
криміналістичного центру МВС України

ПРОБЛЕМИ ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ДИПЛОМІВ ПРО ОСВІТУ ЗРАЗКА 2015 РОКУ ТА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВИХ ОБЛІКІВ

Проаналізовано проблеми експертного дослідження та формування інформаційно-довідкових обліків дипломів про освіту зразка 2015 року, окреслено головні вимоги Міністерства освіти і науки України до форми дипломів.

Ключові слова: дипломи, натурні зразки, експертиза, інформаційно-довідкові обліки, «Osvita.net».

Проанализированы проблемы экспертного исследования и формирования информационно-справочных учетов дипломов об образовании образца 2015 года, очерчены главные требования Министерства образования и науки Украины к форме дипломов.

The analysis of the problems and the formation of expert research information and reference accounting of diplomas model 2015 made; Define the main requirements of the Ministry of Education and Science of Ukraine to the form of diplomas.

Дипломи про освіту є одними з об'єктів дослідження в технічній експертизі документів. Як правило, діагностичні дослідження щодо встановлення способів друку, способів нанесення відтисків печаток і підписів, внесення змін до бланка чи тексту тощо не викликають особливих проблем. Значно складніше вирішувати питання про те, чи відповідає диплом про освіту за своїми характеристиками аналогічним документам, що на замовлення навчального закладу виготовляє певне підприємство. Зрозуміло, що вирішення таких завдань потребує наявності натурних зразків дипломів або їх детального криміналістичного опису (способи друку, характеристики захисних елементів, мікротекстів, люмінесценції тощо). Проте ініціатор призначення експертизи зазвичай не може надати достовірні зразки для порівняння, а Експертну службу МВС України, як правило, такими зразками чи їх описами централізовано забезпечують не в повному обсязі, несвоєчасно або взагалі не забезпечують.

Отже, сформувати повноцінні інформаційно-довідкові обліки доволі складно, через що і вирішення поставлених завдань стає неможливим.

Зазначене дослідження є продовженням дослідження цієї проблеми, розпоча- того раніше [1]. Наказом від 12.05.2015 р. № 525 Міністерство освіти і науки України затвердило лише загальну форму документів про вищу освіту (наукові ступені)

державного зразка та додатків до них, а також зразка академічної довідки [2], не передбачивши при цьому будь-яких технічних описів, на відміну від раніше існуючих (рис. 1) [3].

Зображення малого Державного Герба України	
УКРАЇНА	
ДИПЛОМ МАГІСТРА	MASTER'S DIPLOMA
____ № 000000 (серія та реєстраційний номер, що присвоюється)	____ № 000000 (Series, registration number of the diploma)
_____ (прізвище,	_____ (Family name)
_____ ім'я, по батькові)	_____ (Given name(s))
закінчи ____ у 20__ році _____	in 20__ completed the full course of
_____ (найменування вищого	_____ (Name of institution)
навчального закладу/відокремленого підрозділу вищого навчального закладу)	obtained bachelor's degree
здобу ____ ступінь бакалавра за спеціальністю	field of study _____
здобу ____ кваліфікацію _____	obtained qualification of _____
Посада Підпис Ініціали, прізвище керівника або іншої уповноваженої особи вищого навчального закладу	Position Name, Surname of the head of the institution of higher learning
М.П. « ____ » _____ 20__ р. (дата видачі)	Seal « ____ » _____ 20__ р.

Примітки:

1. Назва професійної кваліфікації зазначається у разі потреби.
2. У разі наявності в дипломі будь-яких розбіжностей перевагу має текст українською мовою / IncaseofanydifferencesintranslationthetextinUkrainianshallprevail.
3. У разі потреби розміщується інформація про легалізацію документа про освіту та/або проставлення апостилю на документі про освіту.

Директор департаменту вищої освіти

С.І. Бондаренко

Рис. 1. Фрагменти нормальної ЕКГ в одному відведенні

Крім того, Міністерство освіти і науки України рекомендувало навчальним закладам відмовитися від пластикових дипломів. Так, під час відвідування Ужгородського національного університету Міністр освіти і науки України Сергій Квіт заявив: «Пластикові дипломи — це чисте шахрайство, зокрема, коли кажуть, що вони більш захищені. Пластикових дипломів немає ніде в світі, це спосіб заробляння грошей. У наш час захищеність диплома — це серія і номер. Тому виготовляти дипломи виші повинні на папері, обираючи власний дизайн. Вигляд не грає ролі, а ціна має значення» [4]. Згідно з п. 2 постанови КМУ від 31.03.2015 р. № 193 «...гранична вартість виготовлення документа про вищу освіту державного зразка не повинна перевищувати двох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (34 грн.)» [5].

Доречно також зазначити, що існуюче законодавство вже не відносить дипломи про освіту і додатки до них до документів суворої звітності та обліку.

Отже, місце замовлення бланків дипломів навчальні заклади визначають самостійно, а питання, пов'язані з дизайном бланків, способом їх друку та технічним захистом, кожний виробник визначає окремо.

Для ілюстрації зазначеного доцільно розглянути деякі зразки дипломів про освіту зразка 2015 року (рис. 2—10).

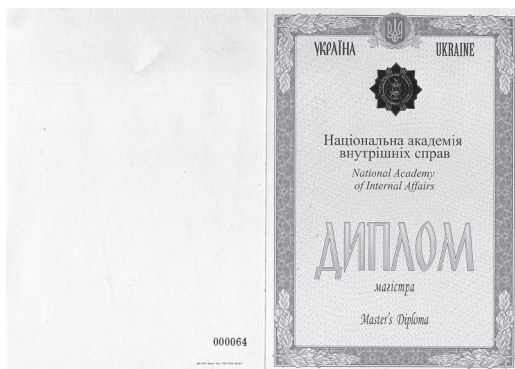

Рис. 2

Рис. 3

Рис. 2, 3. Обидва боки диплома магістра Київської національної академії внутрішніх справ України

Рис. 3

Рис. 4

Рис. 4, 5. Обидва боки диплома магістра Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

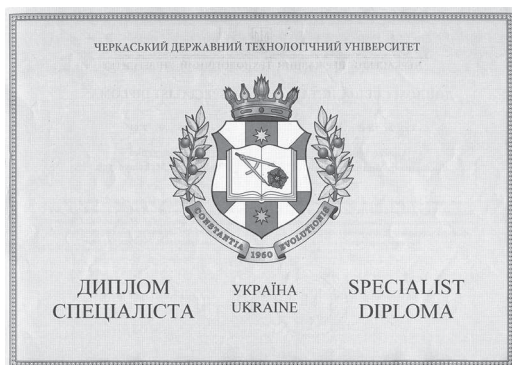

Рис. 6

Рис. 7

Рис. 6, 7. Обидва боки диплома спеціаліста Черкаського державного технологічного університету

Рис. 8. Внутрішній бік диплома бакалавра Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Рис. 9. Внутрішній бік диплома бакалавра Вищого навчального закладу «Приватне акціонерне товариство «Львівський інститут менеджменту»

Рис. 10. Внутрішній бік диплома спеціаліста Ужгородського національного університету

Окремі навчальні заклади замовляють виготовлення дипломів, як і раніше, на Державному підприємстві «Інфоресурс», тому дипломи мають і такий самий дизайн (рис. 11, 12).

Рис. 11

Рис. 12

Рис. 11, 12. Зовнішній та внутрішній боки диплома бакалавра Харківського національного університету внутрішніх справ

Дипломи зразка 2015 року мають певні ступені захисту, але встановити їх відповідність будь-яким нормам чи технічним умовам зазвичай неможливо через їх відсутність. Так, дослідження дипломів, які повністю або частково надруковані з використанням кольорових електрофотографічних апаратів, потребує зазначення наявності чи відсутності кодових точок як одного із можливих засобів встановлення справжності дипломів. При цьому слід обов'язково зазначати ідентичні (рис. 13) чи різні (рис. 14, 15) ідентифікаційні кодові схеми, наявні на обох боках диплома, адже вони ідентифікують використаний для друку апарат(и) [6—9].

З огляду на значну кількість форм дипломів, відсутність єдиних технічних умов до їх виготовлення, різний обсяг інформації, закладеної в цих документах, доволі складно перелічити всі криміналістично значущі ознаки, які мають відобразитися у висновку експерта під час дослідження таких документів.

Так, згідно з традиційними вимогами усі номерні документи повинні мати номери бланків і вихідні поліграфічні дані (наприклад, вони є у дипломах Київського

Рис. 13. Ідентична ідентифікаційна кодова схема, виявлена на обох боках диплома магістра Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, наведеного на рис. 3, 4

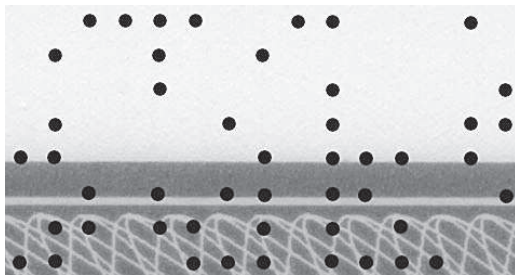

Рис. 14

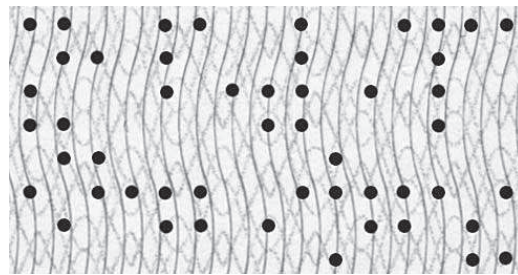

Рис. 15

Рис. 14, 15. Різні ідентифікаційні кодові схеми на лицьовому (рис. 14) та зворотному (рис. 15) боках диплома бакалавра Харківського національного університету внутрішніх справ (рис. 9, 10)

національного університету внутрішніх справ і Донецького науково-технічного університету). Водночас у дипломах Черкаського державного технологічного університету є лише вихідні поліграфічні дані, а номерів бланків немає. У дипломах Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького та Львівського інституту менеджменту немає і номерів бланків, і вихідних поліграфічних даних.

Отже, порядок і деталізація опису, ілюстрація ознак дипломів про освіту визначаються, виходячи з поставлених експертам завдань і загальноприйнятих у технічній експертизі документів вимог. Під час формування відповідних обліків опис може бути докладнішим.

Зрозуміло, що відмова від централізованого виготовлення дипломів про освіту єдиного зразка та відсутність єдиних технічних умов значно спрощують можливості для їх підробки. Мережа Інтернет рясніє пропозиціями щодо виготовлення на замовлення будь-яких документів про освіту будь-якого навчального закладу, у тому числі і зразка 2015 року (рис. 16) [10].

Якщо викладена в Інтернеті інформація достовірна, то підроблювачі мають змогу не лише виготовляти високоякісні підробки, а і вносити в базу даних інформацію про власника підробленого диплома.

Дипломы

Диплом магистра с приложением (1999-2015 год)	Внесенный в базу:	14 300 грн.	Заказать
	Настоящий (легальный) бланк:	9 900 грн.	
	Качественная подделка:	8 000 грн.	
Диплом бакалавра с приложением (1999-2015 год)	Внесенный в базу:	14 300 грн.	Заказать
	Настоящий (легальный) бланк:	9 900 грн.	
	Качественная подделка:	8 000 грн.	
Диплом специалиста с приложением (1999-2015 год)	Внесенный в базу:	14 300 грн.	Заказать
	Настоящий (легальный) бланк:	9 900 грн.	
	Качественная подделка:	8 000 грн.	

Рис. 16. Скрін-шот Інтернет-сторінки

Водночас передбачена законодавством електронна база «Osvita.net» для верифікації даних про студентів функціонує лише щодо пластикових дипломів, виготовлених ДП «Інфоресурс». Порядок користування цією базою доволі простий: для цього потрібно через Інтернет зайти на цей сайт, зареєструватися, сформулювати запит на перевірку та отримати результат (рис. 17) [11].

Перевірка документа про освіту

Відомості. Ви повинні ввести серію, номер документа, прізвище — з великої літери, як у документі, та ініціали (наприклад, Петренко АБ), у якості апострофу використовується символ '. Усі параметри обов'язкові. Якщо виявлені питання щодо перевірки документів, пишати на електронну пошту verification@osvita.net

Увага! На сайті Ви можете перевірити документи про освіту, які виготовлені на основі фотокопій матеріалів технічної (пластикові) та додатки до диплому європейського зразка. Для перевірки диплома європейського зразка (у вигляді книжки), студентського/учасницького квитка та національних додатків до дипломів, будь ласка, звертайтеся в навчальний заклад, який видав Вам даний документ.

Серія документа

Номер документа

Прізвище

Ім'я

По батькові

Категорія документів

Підтвердження

Рис. 17. Скрін-шот сторінки сайту «Osvita.net» про порядок перевірки документа про освіту

Отже, з урахуванням того, що база даних «Osvita.net» нині діє лише щодо пластикових дипломів, виготовлених ДП «Інфоресурс», і до неї можливий несанкціонований доступ, вона не є надійним захищеним джерелом достовірної інформації. Звичайно, існує й інший шлях перевірки дійсності дипломів: надіслати запит до відповідного навчального закладу.

Зазначені обставини створюють певні проблеми для експертів з технічного дослідження документів у разі надходження на експертизу сумнівних дипломів, а саме:

– кожне поліграфічне підприємство на замовлення чи навчальний заклад самостійно виготовляють документи про освіту на власний розсуд (спосіб друку, розміри, оформлення, захисні елементи, папір, пластик тощо). З урахуванням того, що нині в Україні налічується понад 800 вищих навчальних закладів, то і форм дипломів доволі багато, навіть якщо частина навчальних закладів замовлятиме дипломи на тих самих поліграфічних підприємствах. Враховуючи поділ дипломів (бакалавра, спеціаліста, магістра), формування відповідних обліків стане практично неможливим;

– відсутність достовірних зразків бланків дипломів чи офіційної інформації про докладний опис захисних елементів дипломів;

– прогнозоване використання для виготовлення підробок, надрукованих електрофотографічним способом, а також аналогічних кольорових електрофотографічних апаратів, які є доволі поширеними та відносно простими у використанні;

– можливі певні зміни в оформленні бланків освітніх документів тим самим виробником залежно від року та кварталу замовлення (вдосконалення дизайну чи захисних елементів, використання картону чи пластику замість паперу, заміна друкувального пристрою тощо).

Отже, можна спрогнозувати, що встановити для слідства експертним шляхом дійсність дипломів буде практично неможливо. Вирішення питань, пов'язаних зі встановленням способів друку, наявністю захисних елементів тощо, стане формальністю, яка мало чим допоможе слідству.

Крім того, навряд чи слід сподіватися на відповідний контроль на поліграфічних підприємствах чи у навчальних закладах за кількістю виготовлених бланків дипломів, дотриманням усіх норм законодавства у сфері захисту інформації, на надійний захист персональних даних.

З огляду на зазначене, а також враховуючи масовий характер виготовлення підробок дипломів упродовж останніх років (за деякими оцінками кількість фальшивих дипломів становить майже 10 % загального числа офіційно виданих дипломів), нарізла нагальна потреба розробити комплекс організаційно-правових заходів:

1) на рівні Міністерства освіти і науки України:

– повернути дипломам про освіту та додаткам до них статус документів суворої звітності та обліку;

– сформувати повноцінні обліки та організувати функціонування передбаченої законодавством електронної бази «Osvita.net»;

2) на рівні вищих навчальних закладів — своєчасно та повно надавати відповідну інформацію для поповнення загальнодержавної електронної бази «Osvita.net»;

3) на рівні правоохоронних органів:

– провести організаційно-правові заходи з ліквідації численних структур, які пропонують виготовлення фальшивих дипломів на замовлення;

– згідно зі ст. 20 Закону України «Про судову експертизу» вимагати від поліграфічних підприємств чи навчальних закладів, які займаються виготовленням дипломів про освіту, надавати натурні зразки або каталоги своєї продукції, технічну документацію або іншу інформацію, необхідну для проведення експертиз;

– налагодити дієвий контроль за кількістю виготовлених документів і дотриманням усіх норм законодавства у сфері захисту інформації, надійним захистом персональних даних;

4) на рівні Експертної служби МВС України — формувати відповідні інформаційно-довідкові та оперативно-пошукові обліки.

Список використаної літератури

1. Сидоренко Л.О. Дипломи про освіту зразка 2014 року: деякі особливості виготовлення та експертного дослідження : інформ. лист / Л.О. Сидоренко. — Черкаси : НДЕКЦ при УМВС України в Черкаській області, 2014. — 38 с. : іл.
2. Сидоренко Л.О. Деякі шляхи щодо запобігання використанню кольорових електрофотографічних апаратів для фальшування документів, цінних паперів та грошей / Л.О. Сидоренко // Криміналістичний вісник. — 2009. — № 2 (12). — С. 142—147.
3. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.05.2015 № 525 «Про затвердження форм документів про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка та додатків до них, зразка академічної довідки».
4. Квіт С. Пластикових дипломів в Україні не буде [Електронний ресурс] / С. Квіт. — Режим доступу : zik.ua/.../plastikovyh_dyplomiv_v_ukraini_ne...
5. Постанова КМУ від 31.03.2015 № 193 [Електронний ресурс]. — Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. — Режим доступу : www.mon.gov.ua.
6. Сидоренко Л.О. Загальні та окремі ознаки кодових малюнків, ідентифікаційних кодових схем чи матриць кольорових електрофотографічних апаратів різних марок та моделей : інформ. лист / Л.О. Сидоренко. — Черкаси : НДЕКЦ при УМВС України в Черкаській області, 2015. — 112 с. : іл.
7. Сидоренко Л.О. Сучасні можливості діагностики та ідентифікації кольорових електрофотографічних апаратів / Л.О. Сидоренко // Криминалистика и судебная экспертиза. — 2011. — Вып. 56. — С. 101—109.
8. Сидоренко Л.О. Технічна експертиза кольорових електрофотографічних зображень шляхом вивчення кодових міток та її можливості в отриманні доказової інформації / Л.О. Сидоренко // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики / [ред. кол. Цимбал М.Л., Шепітько В.Ю., Головченко Л.М. та ін.]. — 2012. — Вип. 12. — С. 197—205.
9. Сидоренко Л.О. Кодові точки, як засіб діагностики та ідентифікації кольорових електрофотографічних апаратів : альбом ілюстрацій / Л.О. Сидоренко. — К. : ДНДЕКЦ МВС України, 2013. — 63 с. : іл.
10. Зразки документів — Купити диплом [Електронний ресурс]. — Режим доступу : rкупit-diploma.com/uk/obrazcy-dokumentov.html.
11. Головна всеукраїнська загальнодоступна електронна база Міністерства освіти і науки України «Osvita.net» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://osvita.net/ua/checkdoc/>.